

دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گران

نشریه حفاظت و بهره‌برداری از منابع طبیعی
جلد پنجم، شماره دوم، ۱۳۹۵
<http://ejang.gau.ac.ir>

نقش باورهای دینی و تأثیر گذاری آن در احیای جنگل و جلوگیری از تخریب آن

*یدالله سپهری

استادیار گروه معارف، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان
تاریخ دریافت: ۹۴/۳/۲۴؛ تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۱/۱۸

چکیده

سابقه و هدف: محیط زیست شامل تمام مواردی است که در اطراف شما قرار دارد و به محیط زیست انسان ساخت و طبیعی تقسیم می‌شود. بنابراین محیط زیست یک موضوع فراگیر بوده و شامل منابع طبیعی، منابع انسان ساخت، اقتصاد، فرهنگ، روابط اجتماعی و نظام سیاسی است. طبیعت، مخلوق خداوند و نشانه‌ای از نشانه‌های بی‌نظیر الهی است و چون انسان هم مخلوقی از مخلوقات الهی است و جانشین خداوند بر روی زمین، اما در نهایت عبدالله است و کسی که مقام خلیفه الهی را دارد، در واقع بر خلاف فرامین الهی عمل نمی‌کند و بی‌شک حکم خداوند حفظ طبیعت و رعایت حریم و قوانین مربوط به طبیعت و محیط زیست است.

مواد و روش‌ها: در این پژوهش برای بررسی مسأله از روش کتابخانه‌ای استفاده شد. در این روش شناسایی منابع و ارزیابی آن به جهت میزان ارتباط با محورهای دینی بر اساس آیات و روایات مورد بحث قرار گرفت.

یافته‌ها: در مکتب توحیدی اسلام، اخلاق زیست‌محیطی، اخلاقی خدامحور است؛ زیرا برگرفته از جهان‌بینی توحیدی است که در آن، خدا محور جهان، خالق و نگهدارنده آن می‌باشد. بنابراین مراقبت از محیط زیست، مراقبت از چیزهایی است که متعلق به خداوند است.

---

* مسئول مکاتبه: yaddollah_sepohri@yahoo.com

نتیجه‌گیری: در نگارش این مقاله، به بررسی محیط زیست و طبیعت به‌ویژه جنگل‌ها و مراتع از دیدگاه دین مبین اسلام، قرآن کریم، پیامبر اکرم، ائمه معصوم و هم‌چنین فقه اسلامی پرداخته شده است و هدف از طرح این مسائل، تبیین جایگاه جنگل‌ها و مراتع در منابع اسلامی برای انسان‌ها و جلوگیری از تخریب آن‌ها به‌دست وی و احیای این نگین ارزشمند زمین می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: اسلام و محیط زیست، اخلاق زیست‌محیطی، احیای جنگل، طبیعت در اسلام

مقدمه

محیط زیست شامل تمام مواردی است که در اطراف ما قرار دارد و به محیط زیست انسان ساخت و طبیعی تقسیم می‌شود. بنابراین محیط زیست یک موضوع فراگیر بوده و شامل منابع طبیعی، منابع انسان‌ساخت، اقتصاد، فرهنگ، روابط اجتماعی و نظام سیاسی است. انسان برای رشد و تعالی خود به محیط زیست سالم نیازمند است. در محیط زیست سالم بین تمام عوامل موجود یک تعادل اکولوژیکی برقرار است و تخریب محیط زیست در واقع به معنی بر هم زدن این تعادل می‌باشد. انسان با دخل و تصرف بی‌رویه در محیط زیست و منابع طبیعی این تعادل را بر هم زده و موجب تخریب محیط زیست می‌گردد (۵).

جهان امروزه شاهد مسائلی مانند تغییرات آب و هوایی و گرم شدن کره زمین می‌باشد که می‌توانند در اثر عواملی مانند تشدید اثرات گلخانه‌ای، سوراخ شدن لایه ازن، تخریب جنگل‌ها و مراتع، انباشت پسماندهای خطرناک و انتقال برون‌مرزی آن‌ها، کاهش تنوع زیستی و افزایش گونه‌های در معرض خطر اتفاق بیافتد.

افزایش سوانح طبیعی مانند سیل و طوفان، خشک شدن تالاب‌ها، از بین رفتن زیستگاه‌ها، بیابان‌زایی، باران‌های اسیدی، گسترش ریزگردها، آلودگی منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی و بحران‌های انرژی در سطوح مختلف بین‌المللی و ملی نیز در زمره عوامل مؤثر بر تغییرات آب و هوایی می‌باشند (۲).

بقای انسان به میراث طبیعی وابسته است، اما با دست‌های خود آن را نابود می‌کند و غالباً ماهیت واقعی این مسأله را درک نمی‌کنند (۵). واقعیت آن است که بسیاری گمان می‌کنند، مشکل اصلی جهان امروز نبود آگاهی و علم است؛ در حالی که علم و آگاهی در صورتی کارساز است که نیرویی کنترل‌کننده در درون انسان‌ها وجود داشته باشد. در حقیقت مشکل بشر، مشکل علم نیست؛ بلکه مشکل عمل است و عمل نیز بدون انگیزه و نیروی محرکه درونی تحقق‌ناپذیر است (۵).

بدون شک هر قدر مکتب دینی ریشه‌دار و با طبیعت و نهاد و تمایلات انسان‌ها نزدیک‌تر باشد و هماهنگی بیش‌تری از خود نشان دهد، از قدرت و توانمندی فزون‌تری برخوردار است و پدیده‌های برانگیخته از آن نیز تداوم بیش‌تری دارند. بر همین اساس، پدیده‌های محیطی منبعت از همان مکتب الهی اسلامی، با روح و جان آدمیان سازگاری بیش‌تر و طبیعی‌تری دارند. به‌علاوه ایدئولوژی اسلامی، مشوق بارزی در ایجاد رابطه‌ای منطقی، عقلایی و پایدار بین انسان و محیط اطراف و مقدار بهره‌برداری از امکانات و مواهب الهی با نگاه به آینده به‌شمار می‌آید (۳).

انسان از ابتدای آفرینش با تمام وجود از طبیعت هراس داشت؛ خطر جانوران درنده، خطر آب و هوای نامساعد و خطر محیط زیست وحشی، اما همین طبیعت، ضروریات زندگی او، از جمله غذای گیاهی و جانوری را به وی ارزانی می‌داشت، سپس انسان ماهر، به کمک اندیشه و ابزار، خود را برای رویارویی با خطرهای آماده کرد و به مهار عوامل طبیعی و رام کردن آنها و بهره‌برداری از آنها در جهت منافع خود پرداخت. انسان‌ها با کوشش و اتحاد توانستند جنگل‌ها را به صورت زمین‌های آباد و قابل کشت و زرع درآورده، مسیر جریان رودخانه‌ها را تغییر داده و به ساختن بناها و آثار بزرگ اقدام کنند. امروز نه تنها بیش‌تر کلان‌شهرها، بلکه شهرهای کوچک و گاهی جنگل‌ها و دریاها، از جبهه‌های متعدد مورد تهاجم واقع شده‌اند. توسعه صنعت به‌رغم خدمات فراوان آن به بشر، خسارات بسیاری به منابع زیست‌محیطی وارد آورده که دامنه آن افزون بر انسان، جانوران و گیاهان را نیز در بر گرفته است (۵).

در جوامع بشری، کار و کوشش صورت گرفته در مورد طبیعت بر دو نوع جهان‌بینی استوار است. یکی جهان‌بینی الهی و دیگری جهان‌بینی مادی، که این دو نوع جهان‌بینی، خود باعث دو طرز تفکر و در نتیجه، دو گونه برخورد با محیط اطراف و طبیعت می‌شود، زیرا جهان‌بینی مادی بر این اعتقاد است که طبیعت، بدون شعور است و می‌توان هر گونه دخل و تصرفی در آن نمود و کسی می‌تواند در این عرصه موفق شود که بیش‌ترین بهره را از طبیعت ببرد و با توانایی‌های علمی و فن‌آوری‌های جدید، محیط را مقهور خود نماید. این در حالی است که در جهان‌بینی الهی و در اسلام، نه تنها طبیعت بدون شعور نیست، بلکه بین تمام اجزای عالم ارتباطی تنگاتنگ وجود دارد و بر تمام جهان وحدت حاکم است، به همین جهت نگاه اسلام به جهان یک نگاه کلی است، نه جزئی؛ زیرا در مکتب اسلام تفکر جزئی‌گرایانه مردود شمرده شده است (۸).

در مکتب توحیدی اسلام، اخلاق زیست‌محیطی، اخلاقی خدامحور است، زیرا برگرفته از جهان‌بینی توحیدی است که در آن، خدا محور جهان، خالق و نگهدارنده آن می‌باشد. بنابراین مراقبت از محیط زیست، مراقبت از چیزهایی است که متعلق به خداوند است (۵).

در دیدگاه اسلامی، انسان جانشین خداوند در روی زمین است. قرآن مجید تعلیم می‌دهد که کیهان، طبیعت و محیط، همگی آیاتی از آفریدگار جهان می‌باشند. در روی زمین هیچ دینی بر ضدتخریب محیط زیست و حیات جانداران، هم‌چنین در برابر نابودی منابع و ثروت طبیعی اعطایی خداوند، چنین ندایی روشن نداده است (۳).

برای حفاظت از محیط زیست، نحوه رفتار انسان با طبیعت و روش زندگی وی باید تغییر یابد. از این‌رو، تنظیم مجموعه رفتارهایی به‌عنوان راهنمای تعامل انسان با طبیعت، ضروری است. در این راستا، علم اخلاق که با توجه به نظام ارزش‌ها به تبیین بایدها و نبایدها و درستی و نادرستی رفتارهای انسان می‌پردازد، در قالب اخلاق زیست‌محیطی و به‌منظور تبیین رفتارهای انسان با طبیعت، بسط یافته است. وظیفه اخلاق زیست‌محیطی، تعیین اصول و معیارهایی است که بر روابط انسان با طبیعت به‌منظور ممانعت از آسیب رساندن به طبیعت و حفاظت از آن، حاکم باشند. این اصول با ایجاد بازدارنده‌های درونی اخلاقی، به‌دنبال تصحیح رفتار نادرست انسان با طبیعت هستند. در این راستا، یک طیف از دیدگاه‌ها مطرح شده است که در یک طرف آن، دیدگاه‌هایی هستند که ارزش ذاتی را تنها برای انسان قائل‌اند و با محور قرار دادن او، معتقدند که محیط زیست می‌باید در خدمت انسان و برای رفع نیازمندی‌های وی باشد. در طرف دیگر طیف، دیدگاه‌هایی قرار دارند که برای همه مخلوقات، اعم از زنده و غیرزنده، ارزش ذاتی هستند و جدای از اهمیتی که آن‌ها می‌توانند برای انسان دارا باشند، حفظ و حراست از آن‌ها را ضروری می‌دانند. این در حالی است که، به‌دلیل نیاز به دیدگاه‌های کل‌گرا در تبیین رابطه انسان و طبیعت و همچنین رضایت بخش نبودن راهکارهای به‌کار رفته برای حفاظت از محیط زیست، مباحث دینی و معنوی در تعامل انسان با طبیعت اهمیت یافته‌اند. واقعیت این است که، ادیان به شکل‌گیری گرایش‌ها نسبت به طبیعت، کمک می‌کنند و جهان‌بینی و اخلاقی را می‌سازند که مبنایی برای گرایش‌ها و ارزش‌های فرهنگی جوامع به‌شمار می‌روند. ادیان به ما کمک می‌کنند تا راه‌ها و روش‌های ارتباط فعلی خود با طبیعت را مورد ارزیابی و بازنگری قرار دهیم و نوع سازگار با محیط زیست را دنبال کنیم. اخلاق زیست‌محیطی دینی به دو پرسش اساسی اخلاق؛ یعنی چه چیزی به‌طور ذاتی ارزشمند است؟ و معیار درستی یا نادرست بودن یک عمل چیست؟ پاسخ‌های متفاوتی از نظریه‌های متداول می‌دهد. این پاسخ‌ها به‌ترتیب عبارتند از خدامحوری و خداشناسی. در این بین، تعالیم اسلامی، پاسخ جامع‌تری را پیرامون پرسش درباره ارزش ذاتی ارائه می‌کند. این مفهوم از ارزش ذاتی، از ویژگی مهم، یعنی محیط بودن خداوند بر همه چیز برخوردار است که موجب ارائه مفهومی عمیق از یگانگی عالم هستی می‌شود که در آن، رابطه بین انسان، طبیعت و خداوند به شکلی منحصر به فرد و به‌گونه‌ای است که تخریب محیط زیست، صدمه رساندن به یکپارچگی عالم هستی و آیات خداوند تلقی می‌شود و

بنابراین، موانع درونی پایدارتری را برای جلوگیری از صدمه رساندن به محیط زیست فراهم می‌آورد. خودبوم‌شناسی، تلاشی برای ارائه رهیافتی خدامحور در اخلاق زیست‌محیطی است که با الهام از انسان‌شناسی اسلام و با تأکید بر بعد روحانی نفس انسان، تعامل مناسب انسان و محیط زیست را بر مبنای خودشناسی و صیانت نفس بنا می‌نهد و با توجه به ویژگی‌های این رهیافت، می‌توان آن را پاسخگوی نیاز انسان امروز در تعامل با طبیعت یعنی، ایجاد حس یگانگی با تمامی مخلوقات خداوند دانست (۱۱). جنگل‌ها نگین فیروزه انگشتی زمین هستند و اگر روزی جنگل‌ها از بین بروند، ضربه جبران‌ناپذیری بر پیکره این کره خاکی وارد خواهد شد. از دیدگاه حضرت علی (ع) درختان دو گروه‌اند: اول: درختانی که آدمیان آن‌ها را می‌کارند، دوم: درختانی که خود در دامنه کوه‌ها، دشت‌ها و زمین‌ها می‌رویند.

که هر دو مورد نشانه‌های عظمت و علم و قدرت خداوند متعال هستند و نیز از نعمت‌هایی به‌شمار می‌روند که خدای متعال از سر لطف در اختیار آدمیان نهاده تا از آن‌ها بهره ببرند. از این رو شکر این نعمت واجب است و نیز نباید از حق تهی‌دستان و فقرا در این نعمت‌ها غافل بود و باید که از اسراف در آن‌ها پرهیز کرد که خدای متعال اسراف‌کنندگان را دوست نمی‌دارد. به عبارت دیگر این سخن حضرت که به‌نحوی تفسیری از آیه ۱۴۱ سوره انعام می‌باشد، دربردارنده سه نکته اصلی است:

۱. جنگل‌ها، گیاهان، باغ‌ها، کشتزارها و غیره آفریده خدا و نعمت و نشانه قدرت او هستند و اهمیت بسیار دارند.
۲. گیاهان فواید و سود فراوانی دارند و خدای متعال به انسان اجازه داده است تا از آن‌ها بهره ببرد.
۳. هر گونه اسراف در بهره‌برداری از این منابع حرام است، چه این که خدای متعال اسراف‌کنندگان را دوست نمی‌دارد.

از نگاه حضرت رضا (ع) جنگل‌ها و مراتع در واقع پوشش فاخر، زیبا و سرسبز زمین است که هرگاه بر تن زمین باشد، زمین به خود می‌بالد و غرق در نشاط و شادابی است. گیاهان و درختان سودمندی فراوان و موثری دارند. در روایاتی که محدثان از حضرت رضا (ع) نقل کرده‌اند به فوائد دارویی، غذایی، مادی و معنوی بسیاری از این گیاهان اشاره شده است. یکی از نکات بسیار مهم در این باره اثری است که برخی از آن‌ها علاوه بر جسم، بر روان آدمی می‌گذارند (۱۰).

روش‌های حفظ محیط زیست

قاعده لاضرر: یکی از مشهورترین قاعده‌های فقه اسلامی که در بیش‌تر ابواب، مانند عبادات، معاملات، روابط اجتماعی و اقتصادی از آن بهره‌ زیادی گرفته می‌شود، قاعده لاضرر است و ادله چهارگانه نیز پشتوانه این قاعده می‌باشد. لاضرر و لاضرار، یعنی این‌که در اسلام هر حکمی که اصل وجود یا توسعه و استمرار آن مستلزم ضرر و ضرار بوده باشد منفی است. به عبارت دیگر، حکم کلی در اسلام این است که احکام موضوعه در اسلام نباید به ضرر و ضرار منجر گردد. اگر قانون و یا اقدامی از ضرر به خود و یا به دیگران جلوگیری به عمل نیاورد، زندگی اجتماعی نه تنها دشوار، بلکه غیرممکن می‌شود. حکم اضرار به دیگران بسیار روشن است، اما ضرر به خویش بر دو نوع است.

اول، تحمل ضرر از دیگری، یعنی همان ستم‌پذیری، که تحمل ضرر از غیر نه تنها مخالف قوانین زندگی اجتماعی است، بلکه می‌تواند برای افراد ستمکار و متجاوز به حقوق دیگران نیز راه را باز نماید و باعث گسترش اعمال خلافکارانه آنها شود.

دوم، تحمل ضرر از خود، یعنی همان خودزنی. بدون شک هیچ فردی این اختیار را ندارد که به خود خیانت و ضرر وارد نماید، حال چه ضرر روحی باشد و چه ضرر جسمی.

قاعده اتلاف: از مجموع ادله‌هایی که در این باب آمده، اعم از قرآن، روایت، بناء عقلا و اجماع می‌باشد. در این‌جا به روایتی اشاره می‌گردد:

حضرت علی (ع) در روایتی می‌فرماید: کسی که چهارپایی را بکشد یا درختی را بیهوده قطع کند و یا کشتزاری را خراب کند یا خانه‌ای را ویران سازد یا چاه آب یا نهری را از بین ببرد باید قیمت آن‌چه را تباه و فاسد کرده به‌عنوان غرامت بپردازد و اگر عمدی بود، تعزیر و تادیب هم بشود ولی اگر به خطا این کار را انجام داده باشد، فقط بر او غرامت است و حبس و تادیبی در کار نیست و اگر حیوانی را ناقص کند بر او لازم است تفاوت قیمت آن را به صاحبش پرداخت نماید (۹).

قاعده تسبیب: از جمله قاعده‌هایی که می‌توان به جهت جلوگیری از تخریب محیط زیست بدان تمسک نموده و با ضامن و مسئول شناختن تخریب‌کنندگان آنان را مجازات نمود، قاعده تسبیب است.

سبب چیست و مسبب کدام است؟

هر چیزی که از وجودش، وجود دیگری لازم نیاید، ولی از عدمش عدم دیگری لازم آید را (سبب) گویند و (مسبب) کسی است که به‌طور غیرمستقیم و با واسطه موجب تلف مال یا جنایت گردد، مثلاً سبب قتل را فراهم کند (۴).

نتیجه‌گیری

برای حفاظت از محیط زیست، نحوه رفتار انسان با طبیعت و روش زندگی وی باید تغییر یابد. از این‌رو، تنظیم مجموعه رفتارهایی به‌عنوان راهنمای تعامل انسان با طبیعت، ضروری است. انسان، خواه متمدن و خواه غیرمتمدن بالاخره فرزند طبیعت است و اگر بخواهد بر طبیعت استیلا داشته و از آن بهره مستمر ببرد باید اعمالش را با ناموس خلقت و قوانین طبیعت تطبیق داده و بر اساس آن عمل نماید. قانون طبیعت یک حق همگانی است و تخریب آن، بر خلاف قوانین زیست‌محیطی می‌باشد، روشن است که اقدام به تخریب محیط زیست، در واقع اقدامی بر خلاف حق، یعنی جنگیدن با حق است که بی‌شک بازنده این میدان، انسان مخرب طبیعت می‌باشد، بنابراین، لازم است با قانونی نمودن بهره‌برداری از منابع طبیعی، از تخریب و نابودی آن جلوگیری نموده و با آن برخورد قانونی شود.

از آیات و روایات مختلف به روشنی برمی‌آید که خداوند متعال گیاهان را به‌عنوان نعمت، فراهم‌آورنده روزی و برکت برای انسان‌ها و حیوانات خلق کرده است (۱).

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

(او کسی است که از آسمان برای شما آب فرو بارید، از آن می‌نوشید و در آن چارپایانان را می‌چرانید (قرآن مجید، سوره نحل، آیه ۱۰)).

این آیه به مراتب اشاره دارد و به‌جای به‌کار بردن لفظ مرتع به یکی از مهم‌ترین لوازم و آثار آن یعنی چرای دام و تامین غذای آن‌ها اشاره شده است.

در آیه‌ای دیگر:

(خدایی که زمین را برای شما بستری گسترده قرار داد و در آن برای شما راه‌هایی پدید آورد و از آسمان آبی فرو فرستاد و با آن انواع گوناگون از گیاهان و رستنی‌ها را بیرون آوردیم (قرآن مجید، سوره طه، آیه ۵۲)).

این آیه نیز به نعمت بودن مراتع اشاره دارد.

خداوند متعال در برخی آیات قرآن، جنگل‌ها را نیز در زمره نعمت‌های الهی برمی‌شمرد:

(از ابرهای باردار آبی بسیار روان و ریزان فرو فرستادیم تا بدان دانه‌ها و گیاهان بیرون آریم و بوستان‌هایی از درختان انبوه (قرآن مجید، سوره نبا، آیات ۱۴-۱۶)).

خداوند در آیاتی دیگر چنین می‌فرماید:

(انسان باید به خوراک خود بنگرد. باران را از آسمان فروباریدیم، آن‌گاه زمین را شکافتیم و در آن دانه و انگور و سبزی و زیتون و خرما و بوستان‌های بزرگ با درختان ستبر و میوه‌ها و مرتع‌ها برای بهره‌گیری شما و حیوانات رویاندیم (قرآن مجید، سوره عبس، آیات ۲۴-۳۴)).

خداوند متعال در این آیه شریفه، جنگل‌ها و مراتع را زمینه و منشا اصلی غذای انسان می‌داند.

آیات بسیار دیگری در قرآن، به جنگل‌ها و مراتع اشاره دارد و آن‌ها را باعث نعمت، متاع زندگی،

حیات زمین و خرمی و نشاط می‌داند. چندی دیگر از این آیات عبارتند از:

(پس اوست خدایی که درختان خودرو و برافراشته و ناخودرو را آفرید، پس اسراف نکنید که خداوند

اسراف‌کاران را دوست نمی‌دارد (قرآن مجید، سوره انعام، آیه ۱۶)).

(پس بدان آب، بوستان‌هایی از درختان خرما و انگور بیافریدیم. شما را در آن بوستان‌ها، میوه‌های

بسیار است و از آن میوه‌ها می‌خورید (قرآن مجید، سوره مومنون، آیه ۱۹)).

(گیاهان و درختان سجده می‌کنند (قرآن مجید، سوره الرحمن، آیه ۶)).

بنابراین مدینه فاضله قرآنی، مهری است که معنویت و سرسبزی و خرمی آن را برگرفته باشد، یعنی

اطراف آن را باغ‌ها و درختان احاطه کرده باشند (۱).

رسول خدا (ص) به طبیعت به‌عنوان آفریده خداوند دانا و حکیم می‌نگریست و معتقد بود که

طبیعت پرورده و مربوط خداوند است. از دیدگاه ایشان منابع طبیعی و همه خلقت دارای بهترین نظم

ممکن بوده و از این‌رو به منابع طبیعی نگاهی خاص داشتند. آن حضرت گیاهان را به‌عنوان بخشی از

آفریده‌های با عظمت خداوند، از نعمت‌ها، برکات و مایه فراهم آمدن رزق بشر و حیوانات می‌دانست و با

باورهای ظلمت‌آفرین جاهلیت سخت به ستیز برمی‌خواست. ایشان شخصاً با دست مبارکشان درخت

می‌کاشتند و با تبیین پاداش‌های معنوی فراوانی که درخت‌کاری دارد و دیگر آثار آن، بسیار کوشیدند

تا درخت‌کاری، حفاظت از درختان و توجه به اهمیت آن‌ها در زندگی را به یک فرهنگ عمومی مبدل

سازند. این کوشش‌های حضرت به ثمر نشست و در سایه آن، مسلمانان توانستند تمدن باشکوهی

به‌ویژه در زمینه کشاورزی پدید آورند. آن حضرت با قطع درختان، تخریب جنگل‌ها، آتش‌زدن مزارع

و غیره به شدت مخالفت می‌کردند و افزون بر آن که خود و اهل بیتش (ع) از این چنین اموری اجتناب می‌کردند؛ تأکید می‌فرمودند که ((کسی نباید درختان را قطع کند)) (۸).

اهمیت جنگل‌ها در گسترش مواد اولیه مورد نیاز صنایع چوبی گوناگون و تامین انرژی مورد نیاز بشر و کاربرد چوب در بناها، امروزه بر کسی پوشیده نیست. به همان‌سان که تولید اکسیژن که حیاتی‌ترین نیاز زندگی بشر و سایر موجودات زنده است، از دیگر منافع بسیار ارزنده پوشش گیاهی زمین است. به‌ویژه در روزگار ما که آلودگی هوا به‌صورت یکی از معضلات بشر در آمده است (۲).

انسان، خواه متمدن و خواه غیرمتمدن بالاخره فرزند طبیعت است و اگر بخواهد بر طبیعت استیلا داشته و از آن بهره مستمر ببرد باید اعمالش را با ناموس خلقت و قوانین طبیعت تطبیق داده و بر اساس آن عمل نماید. قانون طبیعت یک حق همگانی است و تخریب آن، بر خلاف قوانین زیست‌محیطی می‌باشد، روشن است که اقدام به تخریب محیط زیست، در واقع اقدامی برخلاف حق، یعنی جنگیدن با حق است که بی‌شک بازنده این میدان، انسان مخرب می‌باشد، بنابراین، لازم است با قانونی نمودن بهره‌برداری از منابع طبیعی، از تخریب و نابودی آن جلوگیری نموده و با آن برخورد قانونی شود؛ زیرا تخریب محیط زیست یکی از معضلات اجتماعی عصر حاضر است، که باعث شده تا چالش‌های فراوانی در همه عرصه‌ها به‌وجود آید، البته در اسلام راهکارهای فراوانی وجود دارد، که می‌تواند این چالش‌ها را به فرصت تبدیل نموده و با معضلات مقابله کند، که در اینجا به چند مورد اشاره می‌شود:

الف) بالا بردن سطح آگاهی افراد در این مورد، که رابطه انسان با محیط زیست نمی‌تواند رابطه مالکانه باشد، و حداقل در این شرایط که منابع طبیعی در حال نابودی و یا تخریب قرار گرفته‌اند باید در مصرف و بهره‌برداری از منابع طبیعی و عناصر ارزشمند طبیعی حتماً تجدیدنظر شود.

ب) راه‌حل مشروع مسأله آن است که هر شهروند تنها می‌تواند در راستای بقای موجودیت خود و نیز در چارچوب، ضوابط و معیارهایی که برای تعادل و بقای منابع طبیعی وضع شده، از منابع طبیعی و محیط زیست بهره‌مند شود و استفاده محدود نماید.

ج) آگاهی‌بخشی در رابطه با خطراتی که اجتماع را تهدید می‌کند و نیز آگاهی از فاجعه عظیم تخریب محیط زیست (۸).

بنابر آنچه از منابع اسلامی بدان اشاره شد، انسان مکلف به حفظ محیط زیست، به‌ویژه جنگل‌ها و مراتع است و حق ندارد به‌گونه‌ای دست به بهره‌برداری از این درّ گران‌بها بزند که در نهایت منجر به تخریب و زوال آن‌ها گردد و تمام اهتمامش باید احیا و حفظ طبیعت باشد که حیات انسان با حیات طبیعت گره خورده است.

رهیافت ترویجی

گیاهان نعمت خدای متعال و مایه روزی و برکت زندگی آدمیان هستند. در واقع عامل حیات و شادابی زمین، متاع زندگی جانوران و آدمیان بوده که زمینه نشاط، شادابی و بهجت روان انسان‌ها را فراهم می‌آورند. از آنجایی که درخت‌کاری از اعمال صالح به‌شمار رفته و درختی که انسان بکارد تا زمانی که از بین نرود برای کسی که آن را کاشته است، حسنه نوشته می‌شود و با توجه به این مطلب که کشاورزی و درخت‌کاری شغل پیامبران خدا، پیامبر خاتم، ائمه معصوم و بندگان صالح خدا بوده است. هر گونه اسراف در بهره‌وری از طبیعت جایز نیست و اسراف‌کاران در واقع در زمره پیروان شیطان قرار داده می‌شوند. برای آن‌که مردم به منابع طبیعی تجاوز نکنند و در حفظ و بالندگی آن‌ها بکوشند، اقدامات فرهنگی بسیار مؤثر است و در این زمینه مدیران، حاکمان و صاحبان قدرت در حوزه منابع طبیعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. بر پایه برخی از آیات قرآن، دولت‌های ظالم چون به قدرت دست یابند، کشاورزی را به فساد و تباهی می‌کشند و در نتیجه نسل حیوانات و انسان‌ها را در معرض تهدید قرار می‌دهند.

بر اساس روایات اسلامی، در جنگل‌ها قطع درختان، آتش زدن مزرعه و ویران کردن باغ‌ها و نخلستان‌ها جایز نیست. در واقع تخریب و نابودی منابع طبیعی و محیط زیست، ضرر رساندن به دیگران و موجب ضمان است و حکومت هم این حق را دارد، که از چنین اقداماتی که باعث اضرار است، جلوگیری به‌عمل آورد.

بنابراین باید با شناساندن آیات و روایات از منابع اسلامی به جوامع انسانی این امر بشارت داده شود که مکلف به حفظ محیط زیست، به‌ویژه جنگل‌ها و مراتع هستند و در احیا و حفظ طبیعت کوشا باشند که حیات و نشاط انسان با حفظ این گوهر گران‌بها رقم خورده است.

منابع

1. Abedi-Sarvestani, A., and Shahvali, M. 2007. Nature and environmental ethics perspective with emphasis on Islamic perspective, J. Ethic. Sci. Technol. 3: 609-617.
2. Akbari, R.T. 2012. The role of Islam in reducing the environmental crisis, ecological, thirty-ninth year, 1: 80-73. (In Persian)
3. Barry, Kh. 2010. Reflection on the environment and sustainability in the Muslim world, the fourth International Congress on Islamic World Geographers, Iran – Zahedan. 8p.

4. Fataee, A. 2014. Top spot recognition and protection of the environment in the Quran and Islamic traditions and religions, the first national conference on environmental pollution revolving around the earth. 11p.
5. Fazlan, U.Kh., and Javan, O. 1999. Islam and the Environment, translation Ismail Hadadian front, Astan Quds Razavi, 37p.
6. Helli, M. 2008. Shari'ah of Islam, Fi Alhlal issues and the Sacred, 3: 201-214.
7. Holy Quran
8. Hosseini, M., and Sayed Fazlullah. 2006. Environmental ethics in Islam, publications Motahari, 143p. (In Persian)
9. Khazayi, F. 2010. Islam and the Environment. Dte.ir/portal/file/?125423. 13p.
10. Noori, M.H., and Mustadrakat, A. 18: 333.
11. The culture of jihad. 2008. Journal of the culture of the supreme leader's representative in the Ministry of Agriculture, 4: 90-86.

Gorgan University of Agricultural
Sciences and Natural Resources

J. of Conservation and Utilization of Natural Resources, Vol. 5 (2), 2016
<http://ejang.gau.ac.ir>

The impact of religious beliefs on reforestation and prevention its destruction

*Y. Sepehri

Assistant Prof., Dept. of Islamic Sciences, Gorgan University of Agricultural
Sciences and Natural Resources

Received: 06/14/2015; Accepted: 02/06/2017

Abstract

Background and Objectives: Environment includes all the items that surround us, and is divided into natural and man-made environment. So the environment is a comprehensive subject and includes natural resources, human resources, economics and culture, social and political order. Nature created by God and as a sign of symptoms of divine, for man is God's creature creations and successor of God on earth. But, eventually he is Abdullah who is the Caliph of Allah. Of course he does not act contrary to God's commandments and without doubt the sentence of God and the laws of nature and the environment are to preserve nature and privacy.

Materials and Methods: In this study the "library method" were used, for examining the question. In this way, identify resources and their evaluations were discussed based on the verses and narratives, the amount associated with religious topics.

Results: In Islamic school monotheistic, environmental ethics, moral, God-centered, because of monotheism, are based on a world where the God-centered world, it is the creator and maintainer. So taking care of the environment is to take care of things that belong to God.

Conclusion: At this writing, the environment and nature, especially forests and pastures are also from the perspective of Islam, the Holy Quran, Prophet, Imams and Islamic jurisprudence. The aim of this project is to explain the status of forests and rangelands in Islamic sources to humans, and prevent its destruction at the hands of human beings and restore this precious is as jewel earth.

Keywords: Islam and the Environment, Environmental ethics, Reforestation, Nature in Islam

---

* Corresponding author: yaddollah_sepehri@yahoo.com

